

Stanisław Kunikowski

Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku

Edukacja kulturalna wobec wyzwań cywilizacyjnych

Edukacja kulturalna nierozdzielnie związana jest z pedagogiką kultury. Przed pedagogiką kultury staje ogromny ciężar szczególnej odpowiedzialności za dokonujący się proces zmian i przeobrażeń w kulturze współczesnej, nie tylko w skali narodowej, ale także globalnej. Dokonujące się przemiany społeczne, związane z pogłębiającym się niejednokrotnie kryzysem w sferze edukacyjnej i wychowawczej, społecznej i gospodarczej, sprawiają, że dotychczas uznawane za uniwersalne wartości, takie jak np. piękno i prawda, straciły na znaczeniu w odbiorze społecznym. Stąd też potrzeba zwrócenia szczególnej uwagi na problemy związane z wychowaniem estetycznym, wychowaniem do uczestnictwa w kulturze. W dobie społeczeństwa konsumpcyjnego na czoło wysuwają się dziś wartości materialne i społeczne. W związku z powyższym istnieje pilna potrzeba dokonania przez przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych prób przewartościowania akcentów aksjologicznych, dostosowujących je do aktualnych potrzeb związanych bezpośrednio z pracą, czasem wolnym, rolą środków masowego przekazu, sztuką i animacją kulturalną oraz uczestnictwem w nich szerokich grup społeczeństwa. Nowe wyzwania w procesie edukacji kulturalnej stoją przed szkołą i instytucjami kulturalnymi, organizacjami społeczno-kulturalnymi, organizatorami uniwersytetów trzeciego wieku. Nie należy więc pomijać potrzeby edukacji permanentnej, zarówno adresowanej do ludzi dorosłych pracujących zawodowo, jak i do osób w wieku poprodukcyjnym.

Zadaniem edukacji kulturalnej, a zarazem szeroko pojętej edukacji humanistycznej jest niesienie pomocy i wsparcia każdej jednostce w dążeniu do poznania wszelkich przejawów życia kulturalnego, a co za tym idzie, także poszukiwania tych wartości, które nadają humanistyczny sens ich życiu i działaniu w społeczeństwie.

Słowa kluczowe: pedagogika kultury, edukacja humanistyczna, edukacja kulturalna a pedagogika kultury, przemiany społeczne i ich wpływ na proces edukacji przez całe życie, wychowanie do uczestnictwa w kulturze, wychowanie estetyczne

Nie ulega wątpliwości, że istnieje ścisły związek pomiędzy edukacją a kulturą. Najogólniej rzecz ujmując, chodzi przede wszystkim o przyswajanie przez jednostkę wzorów, norm i wartości występujących w szeroko rozumianych dobrach kultury. Ten proces interioryzacji wartości — jak podkreśla niejednokrotnie w swoich opracowaniach J. Gajda — ma zamyslowić poszczególnym osobom, jakie są ich potrzeby, a zarazem i powinności,

wynikające z pełnienia rozmaitych ról społecznych i zawodowych. Tak więc istnieje potrzeba pobudzenia i kształtowania właściwych relacji społecznych poszczególnych jednostek, ale pod warunkiem, że te jednostki będą wyposażone w niezbędną wiedzę i umiejętności, które pozwolą być aktywnym, a nie biernym uczestnikiem wszelkich przemian, zarazem autorem i propagatorem nowych wartości (Gajda, 2000, s. 61-75; 2006).

Edukacja kulturalna nierozdzielnie związana jest z pedagogiką kultury. To właśnie pedagogika kultury w konsekwencji wpływa m.in. na uczestników w kulturze i aktywność kulturalną każdego człowieka, poszczególnych grup społecznych i zawodowych oraz całego społeczeństwa (Kunikowski, 2013, s. 33-41). Wydaje się, że edukacja kulturalna zarówno w przeszłości nie była, jak i współcześnie nie jest w pełni doceniana. Można nawet pokusić się o stwierdzenie, że jest, jak twierdzi wielu przedstawicieli pedagogiki kultury, niedoceniana i niejednokrotnie zaniedbywana. Między innymi D. Jankowski uważa, że edukacja kulturalna „nie jest postrzegana jako ważny wyznacznik kształtowania orientacji życia i jakości więzi społecznych ludzi (...)” (Jankowski, 2006, s. 19). Autor wskazuje na szczególną rolę edukacji, która przyczynia się w sposób oczywisty do rozwoju potencjału osobowościowego człowieka i jego szczególnego miejsca w świecie ludzi i przyrody.

Przed pedagogiką kultury staje ogromny ciężar szczególnej odpowiedzialności za dokonujący się proces zmian i przeobrażeń w kulturze współczesnej, nie tylko w skali narodowej, ale także globalnej. Istotnym celem tejże pedagogiki kultury jest umiejętne wykorzystanie współczesnej wiedzy o kulturze, dzięki której możemy, a raczej powinniśmy, realizować proces edukacji, wychowania, a w konsekwencji poszanowania tożsamości kulturowej, zarówno w obszarze lokalnym, narodowym, jak i globalnym.

O potrzebie globalnego ujmowania kultury nieograniczonego jedynie do zagadnień związanych z kulturą artystyczno-intelektualno-duchową nawoływał w swoich licznych opracowaniach B. Suchodolski. Twierdził, że nie można torować drogi człowieka do kultury jedynie przez relacje z tradycyjnymi wartościami, jak to czyniła w przeszłości pedagogika kultury, ale przez kontakty człowieka z nowoczesnymi formami życia i działania kulturalnego, społecznego i zawodowego. Mimo iż Suchodolski precyzował takie stanowisko w latach 1937 i 1947, jego poglądy są obecnie nad wyraz aktualne (Pilch, 2003, s. 924-925; Suchodolski, 1947; 1990). Współcześnie można zaobserwować zjawisko zubożenia lub wręcz zerwania z tradycyjnym sposobem ujmowania różnych form życia i aktywności społeczeństwa opartego na historycznych wartościach. Podkreśla to spostrzeżenie T. Szukdlarek, który zauważa kryzys dotychczas preferowanych przez pedagogikę kultury wartości na rzecz nowoczesnych metod i środków społecznego komunikowania się, szczególnie widocznych w kontaktach młodego pokolenia (internet, media, mowa, muzyka, zjawisko popkultury itp.) (Szukdlarek, 1999).

Dokonujące się przemiany społeczne związane m.in. z widocznym i – zdaniem piszącego – pogłębiającym się kryzysem w sferze edukacyjnej i wychowawczej, społecznej, gospodarczej, a przede wszystkim światopoglądowej, sprawiają, że uznawane dotychczas za uniwersalne wartości, takie jak np. piękno i prawda, straciły w zasadzie na znaczeniu w odbiorze społecznym. Zdarza się, że preferowane dotychczas wartości stają się słabo rozpoznawalne, szczególnie przez młode pokolenia, bądź napotykać na zasadniczy opór różnych grup społecznych i zawodowych. Tak więc zaznaczające się w społeczeństwie polskim, ale także i globalnym, przemiany powodują następstwa odnoszące się do dokonywanych prób przewartościowań w samym dekalogu wartości. Nie jest niczym zadziwiającym, że w dobie społeczeństwa konsumpcyjnego na czoło wysuwają się dziś

wartości materialne. Obecnie istnieje pilna potrzeba podjęcia dyskusji w gronie pedagogów, socjologów i psychologów, która doprowadzi do uzyskania odpowiedzi na zasadnicze pytanie: jak w tej konkretnej sytuacji powinniśmy kształtować postawy aksjologiczne, zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i dorosłych. Problematykę tę potęgują dodatkowo istotne wyzwania, które aktualnie musi rozwiązywać administracja państwa, takie jak bezrobocie, bankructwa firm, ubóstwo, niedożywienie, bezdomność, eurosieroctwo, niż demograficzny, zabezpieczenia społeczne, wtórny analfabetyzm społeczeństwa. Zarysowane powyżej problemy o charakterze społecznym wymagają także zaangażowania przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych, m.in.: pedagogów, socjologów, psychologów, ekonomistów, polityków społecznych itp.¹

Zapoczątkowany pod koniec XX wieku niespotykany w dziejach ludzkości rozwój techniczny, związany przede wszystkim z postępującą rewolucją informatyczną, powoduje ciągle zmniejszającą się populację ludzi niezbędną do zatrudnienia w sferze gospodarki, która będzie zabezpieczać ludzkość w produkcję dóbr konsumpcyjnych i materialnych. Wiąże się z tym zagadnieniem problem wykorzystania swobodnego „czasu wolnego” przez tę część społeczeństwa, która będzie dążyła do oddawania się zajęciom uznawanym za „nieprodukcyjne”.

Wielu pedagogów, m.in. J. Bańka, D. Jankowski, podkreśla istotną rolę, jaką ma do odegrania edukacja kulturalna, w szczególności wśród dzieci i młodzieży. Według nich „dominującą fascynacją młodzieży jest *tu i teraz bycie*, a więc filozofii rodem z nurtu reentywizmu [!], pozbawiająca młodzież należytej uwagi dla przeszłości, ale też jej dalszej, wykraczającej poza teraźniejszość własnej przyszłości. A dzisiejszy świat młodzieży jest pełen «uwodzicieli», którym intencje edukacyjne są raczej obce, gdyż oni kierują się jedynie skutecznością marketingowo-merkantylną. To ona jest dziś miarą cenionego, w różny sposób opiewanego także przez dorosłych i większość polityków życiowego pragmatyzmu” (Bańka, 1986, za: Jankowski, 2000, s. 78). Stąd też z punktu widzenia edukacji kulturalnej istotnego znaczenia nabierają te wartości, które związane są bezpośrednio z pracą, czasem wolnym, sztuką i animacją kulturalną w sensie uczestnictwa w nich szerokich grup społeczeństwa.

Pojawiające się dość cyklicznie problemy związane z egzystencją społeczeństwa, podyktowane przede wszystkim sytuacją gospodarczą, powodują osłabienie uczestnictwa w kulturze, pomniejszona staje się ranga kultury w życiu danej społeczności. Najdobitniej zwraca uwagę na to zagadnienie B. Suchodolski w artykule *Dramat upowszechniania kultury* (Suchodolski 1991; Tyska, 1993). W przypadku splotu różnorodnych, niekorzystnych uwarunkowań społecznych, ekonomicznych bądź niekiedy także politycznych, rozwój kultury, a co za tym idzie także upowszechnianie kultury poprzez m.in. edukację kulturalną, traci na znaczeniu, a wszystkie czynione przez państwo oszczędności odbywają się z reguły kosztem twórców i animatorów kultury, instytucji kulturalnych, organizacji społecznych, które w większości zajmują się różnymi formami popularyzacji i animacji kultury (Kunikowski, 2013, s. 36-37).

¹ Szerzej problematykę tę autor zaprezentował w referacie *Wiedza i praca wyznacznikiem aktywności kulturalnej człowieka*, wygłoszonym podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej w Radomiu, która odbyła się w dniach 24-25 września 2012 r., zatytułowanej „40 lat polskiej pedagogiki pracy”.

Pomimo wcześniej zasygnalizowanych tendencji związanych z potrzebą odchodzenia w edukacji kulturalnej od stereotypowych kanonów wartości i środków kultury, nie można całkowicie lekceważyć nabytych w przekroju dziejowym wartości stanowiących o naszej tożsamości kulturowej i narodowej. Uznawanie za przestarzałe i nieadekwatne do obecnych czasów roli tradycji i dziedzictwa minionych pokoleń może przynieść odwrotne skutki od zamierzeń artykułowanych przez niektórych jako nowatorskie, postmodernistyczne, globalne w swojej istocie poznawczej i ideologicznej. W konsekwencji takie działania mogą doprowadzać m.in. do obumierania wciąż jeszcze istotnych w naszej kulturze więzi rodzinnych. Współcześnie można zaobserwować powstawanie, szczególnie wśród młodzieży, różnego rodzaju subkultur, które kreują w ten czy inny sposób pewien rodzaj więzi lokalnych bądź sąsiedzkich. Zdarza się, że niektóre z nich noszą znamiona trwałych i nieprzemijających wraz z panującą modą i zauroczeniem więzi pokoleniowej. Interesująco przedstawia ten ważny z punktu widzenia społecznego problem M. Jędrzejewski w opracowaniu pt. *Młodzież a subkultura: problematyka edukacyjna*. Autor wymienia poszczególne subkultury młodzieżowe, które można uszeregować jako religijno-terapeutyczne, ekologiczno-pacyfistyczne, subkultury buntu społeczno-obyczajowego, subkultury ucieczki i izolacji (Jędrzejewski, 1999).

Nowym, aczkolwiek już trwałym i ugruntowanym zjawiskiem zyskującym coraz bardziej na znaczeniu w naszym życiu są społeczności wirtualne, dla których wartością nadrzędną stają się uniwersalne środowiska globalne.

Dopełnieniem narastających przemian cywilizacyjnych, związanych dość głęboko z problematyką szeroko rozumianej kultury, są niewątpliwie obecne w życiu niemal każdej społeczności, zarówno w wymiarze narodowym, jak i globalnym, media masowe. Zwraca na to uwagę T. Goban-Klas, ale także wielu pedagogów, socjologów i specjalistów od mass mediów (Goban-Klas, 2005). Obok pozytywnych ocen, niewątpliwie aktywność mass mediów może także rodzić wiele wątpliwości i niekończących się dyskusji co do ich ekspansji (niejednokrotnie dość drastycznej), jak i rodzaju prezentowanych programów i przekazywanych informacji. Bez względu na naszą ocenę, jesteśmy zmuszeni pogodzić się z myślą o ich znacznym wpływie na życie codzienne człowieka, dokonujące się przemiany i przewartościowania kulturowe, dokonywane zmiany ilościowe i jakościowe.

Jak już podkreślono powyżej, edukacja kulturalna jest istotną częścią składową pedagogiki kultury. Pojawiająca się troska o aktualny stan współczesnej wiedzy o kulturze uzmysławia nam potrzebę poszukiwania odpowiednich metod i form, które uatrakcyjnią właściwe kreowanie edukacji kulturalnej.

Należy podkreślić, że edukacja kulturalna, którą w warunkach polskich zaczęto wprowadzać do obiegu sformułowań edukacyjnych dopiero w latach 80. ubiegłego wieku (wcześniej występowała pod nazwą wychowanie estetyczne), zrodziła się z myślą o realizacji takich czynników, jak między innymi: wartości, wiedza, praca, moralność, obyczaje, tradycja, kultura – zarówno wysoka, jak i popularna, sztuka, literatura itp. Niejednokrotnie w przeszłości, i to nie tak odległej, można było zaobserwować fakty związane z ideologizacją edukacji, które wpływały w znaczący sposób na indoktrynację umysłową całych grup społecznych, a także i narodów. Przykładów takich można wiele przytoczyć. Przywołajmy jedynie te najbardziej drastyczne, a więc czasy faszystowskie w Niemczech i we Włoszech w I połowie XX wieku, a także okres rządów komunistycznych

w Związku Radzieckim i krajach Europy Środkowo-Wschodniej (szczególnie jaskrawe w swojej wymowie czasu socrealizmu). Również i współcześnie w krajach o ugruntowanej demokracji można zaobserwować czynione przez polityków wysiłki, które zmierzają do wywierania presji na sposób interpretowania faktów poprzez odpowiednie kreowanie procesem edukacji i to zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i osób dorosłych. Najłatwiej, docierając do szerokich grup społecznych, można to czynić poprzez edukację kulturalną.

Ważną rolę w przeciwstawianiu się powyżej zarysowanym praktykom może i powinna odegrać edukacja kulturalna, która poprzez przekazywanie udokumentowanej historycznie i pokoleniowo wiedzy o wszelkich przejawach życia społecznego daje gwarancję twórczej refleksji i bytowania poszczególnych społeczeństw i narodów.

Szczególnośc znaczenia w edukacji kulturalnej, jak podkreślali niejednokrotnie w swojej twórczości m.in. B. Suchodolski i I. Wojnar, odgrywają: wychowanie estetyczne, edukacja humanistyczna oraz wychowanie do uczestnictwa w kulturze symbolicznej (Suchodolski, 1990; Wojnar, 1998). Szerzej tę problematykę omawia w swojej twórczości D. Jankowski, m.in. w swoim opracowaniu *Pedagogika kultury. Studia i koncepcja* (Jankowski, 2006, s. 23-47).

W bogatej twórczości dotyczącej zagadnień kultury B. Suchodolski widzi szczególną rolę edukacji kulturalnej i stojące przed nią wyzwania, które mają na celu wzbogacenie treści i znaczenia kultury w życiu człowieka i całych społeczeństw. Rolą edukacji kulturalnej, według B. Suchodolskiego, jest przede wszystkim „kształtowanie ludzkiej jednostki”.

Obserwujemy współcześnie, w dobie globalizacji i komunikacji międzykulturowej i elektronicznej społeczeństw, jak dokonują się w dziedzinie kultury gwałtowne przewartościowania i przemieszczania. Konsekwencją takich zmian jest niewątpliwie dyfuzja kultur, która przybierać może zarówno pozytywne, jak i negatywne konotacje.

Edukacja kulturalna w jej tradycyjnym ujęciu utożsamiana jest głównie z treściami przekazywanymi na zajęciach szkolnych i pozaszkolnych dzieciom i młodzieży. Należy pamiętać, że edukacją kulturalną nie możemy obejmować jedynie uczniów i wiązać ją tylko z potrzebami szkolnymi w celu realizacji programów określonych przedmiotów bądź ścieżek edukacyjnych. Od wielu lat toczy się dyskusja, a także pojawiają się spory dotyczące liczby godzin przeznaczanych na realizację przedmiotów artystycznych, tworzenie pracowni, kół zainteresowań, amatorskich zespołów artystycznych, spotkań z wybitnymi znawcami określonych dziedzin kultury (artyści, pisarze, poeci, znawcy sztuki itp.). O ile szkoła (może w niewystarczający sposób) realizuje jednak główne cele związane z wychowaniem estetycznym, to jednak wiele wątpliwości budzi brak współpracy szkół z instytucjami kulturalnymi, takimi jak muzea, biblioteki, galerie sztuki, teatry zawodowe bądź nieprofesjonalne. Być może przeszkodą na drodze do takiej współpracy są przepełnione programy szkolne lub brak inspiracji oraz kreatywności ze strony samych nauczycieli i administracji szkolnej.

Na uwagę zasługują podjęte próby wprowadzenia wychowania estetycznego w przedszkolach. Bezpośredni kontakt dziecka ze sztuką stanowi ważny element poznawania świata, a także zaspokaja różne formy wychowania estetycznego. Wychowanie estetyczne wśród dzieci jest istotnym instrumentem wprowadzania przedszkolaków w świat wartości, doprowadza do rozwoju umiejętności, zarówno werbalnych, jak i przez różne formy aktywności plastycznych, literackich i filmowych, muzycznych, teatralnych. Jak podkreśla wielu pedago-

gów, w edukacji przedszkolnej to właśnie sztuka jest ważną, o ile nie najistotniejszą formą wychowania estetycznego (Klim-Klimaszewska, 2010; Styczyńska 2013; Tyszkowa 1997).

W ocenie autora podejmowane próby wzajemnych relacji szkół i instytucji kulturalnych mają miejsce w większych ośrodkach miejskich, czego nie można odnotować w przypadku szkół w małych miejscowościach wiejskich i miejskich. W większych miastach, jak wiadomo, istnieje wiele instytucji zawodowo zajmujących się szeroko pojętą formą popularyzowania i upowszechniania kultury i sztuki. Instytucje te mają wyspecjalizowanych pracowników, którzy na podstawie zapisów statutowych własnych jednostek realizują m.in. lekcje muzealne, wycieczki metodyczne dla uczniów w określonym wieku, spotkania biblioteczne, spotkania z twórcami kultury, aktorami, animatorami kultury itp. Jeśli chcemy realizować edukację kulturalną na bazie wychowania estetycznego, niezbędne są kolejne modyfikacje w programach nauczania szkół, a także wypracowanie właściwych relacji pomiędzy szkołami a instytucjami kulturalnymi, stowarzyszeniami o charakterze kulturalnym, a także tymi podmiotami, które realizują ideę wychowania przez sztukę (np.: ogniska plastyczne, muzyczne, szkoły muzyczne I i II stopnia, szkoły plastyczne zarówno publiczne, jak i niepubliczne). Te powyżej wymienione działania wpisują się w koncepcję realizacji edukacji kulturalnej poprzez wychowanie estetyczne, a mówiąc bardziej dobitnie – *wychowanie do sztuki przez sztukę*.

Istotnego i wymiennego znaczenia nabiera edukacja kulturalna adresowana do osób dorosłych, w myśl hasła: edukacja kulturalna służy człowiekowi przez całe życie. Nie należy pomijać potrzeby edukacji permanentnej przeznaczonej zarówno dla ludzi dorosłych pracujących zawodowo, jak i dla osób w wieku poprodukcyjnym. Powstające w czasach nam współczesnych tzw. uniwersytety trzeciego wieku bądź uniwersytety otwarte stanowią doskonałą platformę dialogu międzypokoleniowego w dziedzinie szeroko rozumianej kultury i sztuki. Włączenie ludzi dorosłych w proces edukacji kulturalnej w sposób znaczący uwrażliwia tę grupę społeczną pod względem duchowym, estetycznym i artystycznym. Edukacja kulturalna daje tym ludziom wyjątkową szansę własnej partycypacji, interpretacji współcześnie dokonujących się zmian, a także procesów otaczającego ich świata.

Zadaniem edukacji kulturalnej jest niesienie pomocy i wsparcia każdej jednostce w dążeniu do poznania wszelkich przejawów życia kulturalnego, a co za tym idzie – także poszukiwania tych wartości, które nadają humanistyczny sens ich życiu i działaniu w społeczeństwie. B. Suchodolski zwracał niejednokrotnie uwagę, przy omawianiu problematyki edukacji kulturalnej, na szczególny charakter humanistycznego podejścia przy kształtowaniu indywidualnej natury psychicznej pojedynczego człowieka. Wymieniał w tym zakresie trzy *horyzonty* edukacji kulturalnej, które rozróżniał:

- z punktu widzenia człowieka – jako kształtowanie osobowości na podstawie wartości,
- z punktu widzenia narodu i jego losów – jako edukację w tożsamości narodowej,
- z punktu widzenia losów świata – jako wychowanie w duchu ogólnoludzkiego dialogu ponad podziałami (Suchodolski, 1990, za: Piłch (red.), 2003, s. 926; Jankowski, 2006, s. 26-27).

Istotnego znaczenia w edukacji kulturalnej we współczesnym świecie, uwzględniającej nieuchronne procesy globalizacyjne, nabierają międzynarodowe debaty i konferencje organizowane m.in. przez liczne światowe organizacje, w tym także przez UNESCO.

Szczególnym echem odbiło się proklamowanie w 1986 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Światowej Dekady Rozwoju Kulturalnego. Postulowane zadania działań edukacyjnych na lata 1988-1997 w zakresie edukacji kulturalnej objęły:

1. Uznanie kulturowego wymiaru rozwoju jednostek i społeczeństw.
2. Umocnienie i wzbogacenie odrębności kulturowych.
3. Rozszerzenie uczestnictwa ludzi w kulturze.
4. Rozwijanie międzynarodowej współpracy w dziedzinie kultury (Wojnar, 2003, s. 33-42).

Szczególnego, międzynarodowego znaczenia nabierają kolejne Raporty, tym razem Komisji Europejskiej, dotyczące „Edukacji dla Europy”, obejmujące zagadnienia budowania europejskiego obywatelstwa przez edukację. Zachodzące w ostatnich latach procesy integracyjne w Europie pozwalają mieć przeświadczenie o budowie świadomości, zarówno w kontekście wolności jednostkowej, jak i zbiorowej, pod warunkiem, że będzie się to odbywać pod wspólnym hasłem *różnorodności kulturowej*.

Na marginesie rozważań dotyczących wyzwań cywilizacyjnych w odniesieniu do edukacji kulturalnej warto zastanowić się nad przestaniem zaprezentowanym przez B. Suchodolskiego:

I oto jest wielki, dramatycznie niepokojący problem naszej epoki. Czy edukacja kulturalna ma pozostać edukacją wprowadzającą w nagromadzone dobra kultury i wytworzone dotychczas wartości, czy też ma inspirować i rozwijać twórczość nową? Czy jej dyrektywą naczelną ma być wierność czy też twórczość? Pytanie przekracza kompetencje pedagogów. Jest pytaniem zasadniczym naszych czasów: czy jesteśmy zdolni do tworzenia nowej kultury, czy też nie potrafimy przekroczyć granic tradycji? (Suchodolski, 1990, s. 76-85).

Wydaje się, że oba, przedstawione przez wybitnego humanistę, nurty działań odpowiednio skorelowane prowadzić mogą i powinny do rozwiązywania zasygnalizowanych tylko problemów cywilizacyjnych naszych czasów.

Bibliografia

- Bańka J. (1986). *Ontologia bytu aktualnego*. Katowice: Wyd. UŚ.
- Gajda J. (2000). Pedagogika kultury perspektywą rozwoju edukacji kulturalnej na XXI wiek. W: B. Idzikowski, E. Narkiewicz-Niedbalec (red.), *Edukacja kulturalna dzieci i młodzieży*. Zielona Góra: Centrum Animacji Kultury w Warszawie, Regionalne Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze.
- Gajda J. (2006). *Pedagogika kultury w zarysie*. Warszawa: Wyd. „Impuls”.
- Goban-Klas T. (2005). *Cywilizacja medialna: geneza, ewolucja, eksplozja*. Warszawa: Wydawca WSiP.
- Jankowski D. (2000). Edukacja kulturalna wymogiem i szansą współczesnego człowieka. W: B. Idzikowski, E. Narkiewicz-Niedbalec (red.), *Edukacja kulturalna dzieci i młodzieży*. Zielona Góra: Centrum Animacji Kultury w Warszawie, Regionalne Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze.
- Jankowski D. (2006). *Pedagogika kultury. Studia i koncepcja*. Kraków: Wyd. UMCS.
- Jędrzejewski M. (1999). *Młodzież a subkultura: problematyka edukacyjna*. Warszawa: „Żak”.

- Klim-Klimaszewska A. (2010). *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*. Warszawa: ERICA Instytut Wydawniczy.
- Kunikowski S. (2013). Pedagogika kultury wobec wyzwań współczesności. *Zeszyty Naukowe WSHE, Nauki Pedagogiczne*, nr 26.
- Pilch T. (red.) (2003). *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Warszawa: Wyd. Akademickie „Żak”.
- Styczyńska M. (2013). Wprowadzenie dziecka przedszkolnego w „świat sztuki”. W: M. Olejniczak (red.), *Zacieranie granic. Szkice o kulturze, edukacji i sztuce*. Konin: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie.
- Suchodolski B. (1947). *Uspołecznienie kultury*. Warszawa: Trzaska, Evert i Michalski.
- Suchodolski B. (1990). Horyzonty edukacji kulturalnej. W: *Wychowanie mimo wszystko*. Warszawa: WSiP.
- Suchodolski B. (1991). Dramat upowszechniania kultury. W: J. Gajda (red.), *Dylematy upowszechniania kultury. Zbiór materiałów*. Lublin: Oficyna Graficzna WDK.
- Szkudlarek T. (1999). *Media. Szkice z filozofii i pedagogiki dystansu*. Kraków: Wyd. „Impuls”.
- Tyszkowa A. (1993). *Kultura jest kultem wartości*. Lublin: Norbertinum.
- Tyszkowa M. (1997). *Sztuka dla najmłodszych*. Warszawa-Poznań: PWN.
- Wojnar I. (1998). Trwała obecność pedagogiki kultury. W: J. Gajda (red.), *Pedagogika kultury. Historyczne osiągnięcia, współczesne kontrowersje wokół edukacji kulturalnej, perspektywy rozwoju*. Lublin: Wyd. UMCS.
- Wojnar I. (2003). *Humanistyczne i antropologiczne rozumienie kultury – kontrowersje i wzbogacenia*. W: D. Kubinowski (red.), *Kultura – wartości – kształcenie*. Lublin-Toruń: Wyd. „Adam Marszałek”.

Summary

Cultural education facing the challenges of civilization

Cultural education is inextricably linked with pedagogy of culture. Pedagogy of culture faces a huge burden of responsibility for carrying out specific process changes and transformations in contemporary culture, not only at the national but also global level. Occurring social changes associated with the deepening crisis in educational, social and economic spheres, make it so far considered as universal values, such as beauty and truth lose their importance in social perception. Hence the need to pay particular attention to the problems of aesthetic education, education to learn how to participate in the culture. In the era of the consumer society, the material and social values are the leading ones. Therefore there is an urgent need for the representatives of various scientific disciplines to make attempts to reevaluate axiological accents and adapting them to the current needs directly related to work, leisure, the role of the mass media, art and cultural animation and participation in these by broad groups of the population. In the process of cultural education new challenges arise for school and cultural institutions, for socio-cultural organizations and organizers of the universities of the third age (open universities). One should not overlook the need for lifelong learning, both addressed to working professionals and people at retirement age.

The task of cultural education and also humanistic education in broader meaning is to help and support each individual in the pursuit of acquaintance with all forms of cultural life, and hence, looking for those values that give humanistic meaning to their lives and action in society.

Key words: pedagogy of culture, humanistic education, cultural education vs pedagogy of culture, social changes and their influence on the lifelong education, education for cultural participation, aesthetic education